

Forfatter: Bang, Herman

Titel: OSVALD UDI BERGEN

Citation: Bang, Herman: "OSVALD UDI BERGEN", i Bang, Herman: *Værker i Mindeudgave*, Gyldendal, 1920-1921, s. 149. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-bang06val-shoot-workid71041.pdf> (tilgået 19. juli 2024)

Anvendt udgave: Værker i Mindeudgave

Ophavsret: Udgiver har den fulde ophavsret.

Dog kan værket gengives i det omfang som det følger af ophavsretsretlige undtagelser om citat, kopiering til privat brug mv. Desuden kan der ske kopiering til undervisningsbrug mv. i det omfang som det følger af aftaler indgået med Copydan og tilsvarende institutioner.

Nogle af værkerne i Arkiv for Dansk Litteratur er dog helt fri af ophavsret (public domain), og så kan du bruge værket frit.

Du kan finde hvilke værker fra Arkiv for Dansk Litteratur som er frie i [denne liste](#). Har du spørgsmål til benyttelsen af et værk, kan du kontakte udgiver: [Det Danske Sprog- og Litteraturselskab](#)

OSVALD UDI BERGEN

BERGEN var gemt som min store Rejses sidste Station.

Det var sket efter Impresarios Raad.

Han satte særdeles Pris paa Bergen. Han sagde:

- Hr. Strakosch havde Ret. Bergen er et udmærket Terræn. De Folk har Begejstrings-Trang. De lader sig rive hen, Hr. Strakosch havde ganske Ret.

Hr. Strakosch havde virkelig lige til sin Død megen Forkærlighed for "Vestlandsbyen". Han landsatte der særdeles gerne Berømtheder, der skulde indkassere en Begyndelse med Hurraraab og Sang fra Vinduet.

Han havde i Bergen landsat Miss Thursby med samt hendes religiøse Musik.

I det hele er Norge endnu for Virtuoser et frugtbart Land. Telegrafene er villig og Sprogets Ord lyder kraftigt Publikum lader sig desuden endnu smigre af Besøg af Verdensberømtheder, hvad der for Virtuoser er det vigtigste. Det Publikum, der ikke mere smigres af deres Besøg, har de Kunstrejsende allerede tabt. At koncertere i Paris, Berlin og Wien koster Berømmelserne Titusinder. Kun London er umusikalsk nok til endnu at ville høre de samme seks Stykker ti Gange om Aaret af forskellige Fingre: de seks Stykker bevarer paa Grund af slet Musikhukommelse hver Gang Nyhedens Interesse for London.

For mig skulde nu som sagt Bergen være Endestation.

150

- Min Herre, sagde Impresario, vi holder denne Trumf tilbage:

- De er Manden for Bergen. Bergen er anlagt for det Dramatiske.

Den viste sig at være for anlagt derfor.

Jeg begyndte i Norge i Trondhjem. Der fik jeg Telegram, om jeg i Bergen vilde optræde som Osvald. Jeg vægrede mig. Jeg havde paa Fornemmelsen, at jeg ikke burde sætte min finske Sejr paa Spil. Jeg havde nemlig i Finland absolut sejret, hvad jeg tillader mig at sige her, fordi disse Beretninger jo egentlig handler mer om mange m al h e ur s end om blidere Tilskikkelser, og jeg har jo dog ogsaa en og anden Gang ligesom hentet en Sejr.

I Helsingfors kom efter Forestillingen en af Finlands bekendteste Læger op paa Scenen. Han hilste paa mig og sagde:

- Jeg havde aldrig troet, jeg skulde faa et saadant Stykke Pathologi i Kunstform at se paa Scenen. Det var overbevisende indtil den mindste Enkelthed.

- Men at gentage dette ofte kan De ikke udholde.

Jeg troede selv, at Manden havde Ret, og jeg blev til Bergen ved at svare Nej. Theaterstyrelsen var mer udholdende end jeg; tilsidst besluttedes det, at spille skulde jeg.

Jeg arriverede til den Stad Bergen, og jeg kom til den første Prøve. Jeg havde kun indvilliget i at spille sidste Akt.

Prøven begynder. Jeg kommer ind efter Asyllets Brand: udmattet og allerede forstyrret læner Osvald sig mod Væggen.

Pludselig ser jeg Fru Alving løbe ud i Kulissen og vende tilbage med et Glas Vand, som hun bringer mig.

Jeg ser jo noget uforstaaende paa Damen og siger:

- Ja, Tak ... men?

Hvorpaa hun meget forvirret siger:

- Aa, Gud, jeg troede, De var syg.

- Nej, svarer jeg, jeg er begyndt at spille.

151

Og Prøven begyndte igen. Men det med Vandglasset burde vist have været mig et Fingerpeg.

Osvald begyndte sine Scener. De Spillende blev efterhaanden ligesom saa underlig forskræmte. Gunnar Heiberg - han var jo den Gang Direktør - flyttede uroligt over fra første Bænk til Orkesterbarrièren, hvor han sad og red med et Udtryk i sit Ansigt som en Mand, der har Kolik, eller som en Person, der lugter til noget meget surt.

Han begyndte at skænde heftigt paa Fru Heiberg, der var Regine og spillede aldeles fortræffeligt.

Jeg blev ved.

Midt under sidste Scene med Fru Alving siger saa Heiberg:

- Om jeg dog ikke troede, at dette var lidt for stærkt - - for det norske Publikum.

Jeg maa her sige, at ingen - Czecherne undtagne - taaler saa stærkt et Spil som just det norske Publikum. Danske vilde undertiden sige, at de Folk var i Haarene paa hinanden, naar norske Kunstnere spiller med al deres Hjertes Gevalt.

Jeg svarede:

- At jeg ansaa det ikke for for stærkt.

- Jeg havde spillet saadan i Finland.

Heiberg saa ikke netop overbevist ud. Men Mandens Stilling var vanskelig. Han havde jo en yndet dramatisk Kritiker til Gæstespil paa sit Theater.

Jeg spillede til Ende.

Skuespillerne havde efter Prøven travlt med at komme i Overtøjet.

Jeg holdt om Aftenen Forelæsning og gjorde ingen Lykke.

Næste Dag havde vi en Prøve til. Jeg véd ikke, om jeg muligvis noget havde afdæmpet min finske Spillemaade, eller om Skuespillerne maaske kun havde vænnet sig en Smule til min Manér. Men efter Prøven sagde Heiberg:

- Jeg tror alligevel, det gaar.

152

Jeg var ikke rnere saa ganske sikker paa det

Da vi gik, standsede vi foran Theaterplakaten. Herman Bang var trykt med meget store Bogstaver. Nederst stod: Alt er udsolgt. Der havde været det i to Dage. Fuldt var der saa i hvert Fald til Exekutionen.

Siden har jeg jo til Bunden forstaaet, hvad for en Himmerigs-Mundfuld saadan en Osvald maatte være for Bergen.

Forestillingen kom. I Garderoberne gik Skuespillerne om med Ansigter som Bedemcend, der ved en Begravelse indlader Følget.

Jeg skulde begynde med en Oplæsning. Publikum var øjensynlig skeptisk lige fra min Indtræden. Danske Damer kastede et Par Buketter til mig under megen Tavshed. Saadanne tavse Buketter er altid ret ubehagelige.

Jeg placerede dem stille foran en Gips-lbsen, der i Scenens Salon var anbragt paa en Sokkel. Maaske havde jeg ventet en Smule blødgjort Stemning til Gengæld for min Villighed. Men det var evident, at det var Publikum meget ligegyldigt, hvor jeg fandt paa at anbringe mine dannebrogspydede Blomsterkoste.

Oplæsningen begyndte. Men Publikum viste tydeligen, at det ingenlunde var for at høre Smaahistorier, det var kommet:

Man ønskede at gaa over til det næste.

Jeg bukkede takkende under akkurat det Bifald, som Høfligheden krævede.

Og i Parentes sagt kræver Høfligheden ikke overdrevent meget i Bergen. Det er Folk, som fremfor alt siger deres Hjertensmening - og særdeles lydeligt - baade i Vrede og i Begejstring.

Jeg har oplevet - begge.

Jeg gik for at klæde mig om. Regissøren bragte mig de tvende dannebrogsspydede. Han mente maaske, det var bedst at gøre det lidt tidligt paa Aftenen. Jeg tror aldrig, der har været saa stille i nogen Garderobe som de Timer i Theatret i Bergen.

153

Gunnar Heiberg, som opførte sig uendelig elskværdigt, gik op og ned udenfor Theatret Han maatte være ude: han trængte til frisk Luft.

En ung Skuespillerinde kom forbi mig ude i Garderobegangen/"Publikum er arrigt", sagde hun.

Jo - jeg havde det paa Fornemmelsen.

I min Forfærdelse gav jeg mig til at læse paa Rollen, som jeg havde kunnet i tre, fire Aar.

En ung Skuespiller, der holdt meget af mine Bøger, sagde den ene Gang efter den anden:

- Jeg véd ikke, hvad det er, Publikum har sat sig i Hovedet...

Jeg blev ved og ved at plapre mine Replikker, som det var det, det kom an paa. Og Fru Alving, der var saare elskværdig imod mig - hvad de da alle var - sagde og tog mig i Hænderne:

- Men det gaar jo nok, det gaar jo nok - - naar De nu blot spiller som paa Prøven ...

- Ja, jeg skulde det.

Jeg var mer død end levende. Og alle var de grebne af den samme Angst.

Saa skulde Tæppet gaa. Gunnar Heiberg sad i sin Loge. Fru Didi Heiberg stod hos mig et Nu i Kulissen. Hun var under Sminken af Skræk hvid som et Lagen.

De var begyndt. Nu skulde jeg ind. Saa fulgte en af de urimeligste og interessanteste Halvtimer i mit Liv.

Hvad véd jeg om, hvordan jeg spillede. Om Rollen fuldstændig tog Magten fra min Hjerne. Om jeg blev sanseløs under Vægten af mit Vovestykke. Om jeg har raset just af Forpinthed overfor dette Publikum, hvis tavse og forundrede Uimodtagelighed jeg fornåm.

Hvad véd jeg.

Jeg syntes kun, at jeg var Osvald - midt i et stort Mørke var den Osvald, som jeg havde beundret som et Genis ypperste Tanke fra den første Dag; syntes, jeg var ham, som han gik og stod og led - syntes jeg var ham, lige til Tæppet faldt.

Og én uhyre Hyssen lød uden Modsigelse, uden 154 nogen Modsigelse fra otte hundrede Munde paa én Gang.

Jeg løftede Hovedet op fra Gulvet og spurgte Fru Alving:

- Hysser de?

Ja, det kunde nok ikke nægtes.

Hvad mig angaar, tror jeg overhovedet kun, der kan hysses saadan i Bergen.

De blev ved at hyse - længe. Af Skuespillerne var der ingen, der sagde et Ord. Jeg kom ud i Garderoben. Glad var jeg egentlig ikke. Det indsaá jeg jo, at med min Rejse var det mestendels forspildt...

Og rejst fra Stad til Stad for "at slaa igennem" havde jeg nu i snart et halvt Aar.

Jeg kom da af Osvald-Tøjet. Noget langsomt gik det. Vognen ventede for at bringe mig hjem. Stille lukkede Regissøren Døren op og hjalp mig ind. De to dannebrogsspydede lagde han i Tavshed paa Vognsædet.

Saadanne Regissører er habile Folk, der har et Øje paa hver Finger og som aldrig glemmer noget.

Naa, næste Aften kom Kritiken.

Det var ikke blot en Fiasko. Det var en Fiasko - i Bergen.

Alle Aviser brugte de meget norske Ord. Det fineste Blad skrev:

- At aldrig havde Anmelderen troet, at han paa Scenen skulde se en gal Mand ...

- Nu havde han set det.

Hvad mig angik, blev jeg syg.

Jeg havde iøvrigt slet ikke haft andet at gøre.

Forresten var jeg om Sygemeldingen ikke ene. Fru Alving sendte ogsaa Sygeattest: Sagnet gaar, at hun var gul og grøn og mør i sin ganske Krop, saadan havde Osvald i Kampen om Morfinkapslerne haandteret hende.

Vistnok er dog dette overdrevet.

Hjemme huskede jeg kun én Ting:

At en ung Skuespiller, just som min Vogn skulde 155 køre derhenne fra Theatret, pludselig kom løbende og fik Vognglasset revet ned og rakte sin Haand ind i Vognen og sagde:

- Ja, ja, jeg tror nu alligevel, at De er Skuespiller.

Hvem kan vide, om han mente det? Det var dog saa smukt af ham at sige det.

Og saa skulde jeg fortsætte mine Forelæsninger.

De behagede.

Bergenserne er jo de bratte Svingningers Folk, som alle har noget af Skuespillernes ujævne Stemningsbevægelighed i sig. Hver Bergenser er født Aktør. Her bliver som i Syden hver Samtale mellem to eller tre uvilkaarlig Aktion. Kun her bliver i Norden hver Stilling af en Kvinde ubevidst Plastik. Hver hastig Gruppe under en Flok Gadedrenges Leg bliver her Maleri.

Den, der har været i Bergen, forstaar, at for den store Søn af denne By maatte alting forme sig til Optrin, Scener, Skuespil.

Og den, der færdes længe her, synes, at rundtom træffer han endnu efter et Par Seklers Forløb lyslevende alle disse Skuespils Personer. Jeppe er næppe helt den danske Bonde, langt mer maaske den norske Stril. Naar Strilen ved Fiskebryggen hen mod Aften sløv og forst ludede paa Toften i sin Baad, saá jeg som levende en Phisters store Holbergbillede. Og om Morgenen, naar alle Byens Tjenestetøse paa Torvet hidsigt købslaar og forslagent gantes, hører man i Kor rapt de hundrede Perniller. Og Mesterens Frimodighed lever her endnu paa mangan Magdelones snakkeglade Læber. Den stædige Jeronimus ryger i Bergensiske Fædres Skikkelse den Dag idag Pibe udenfor sit Hus.

Naar man kender Bergen, ser man, i hvilken Grad Ludvig Holberg var Bergenser; og man vinder den Overbevisning, at endnu ingen Forsker i tilstrækkeligt Maal har ført ham tilbage til hans Hjem.

Her er ikke Hot Niels Klims Hule. Her er hans 156 Skuespils Moderjord, og her lever endnu de Holbergske Mennesker.

Og netop her, hvor dog Skuespillere vokser af Jorden, spilles Mesteren slettere end nogetsteds.

Man kan tro at skimte Grunden.

Thi med den i København udarbejdede Tradition kan Skuespillerne ikke finde sig til Rette. Den modsiger noget hos dem selv, og den træder dem muligen imøde som Unatur.

Og til en kunstnerisk Revolution, hvor de brat gengav Holberg i Bergensisk Lignelse, føler man ikke Mod.

Hvor skulde man vel ogsaa faa Mod til saadan noget som Revolution under saadanne Forhold som dem, hvorunder Scenekunsten her lever? Hvor Kunsten og Kunstnerne slider med samme Næringsssorg?

Bergen har rejst sin største Søn et Mindesmærke af den døde Bronze. Det har man for Skams Skyld gjort for den Afdøde. Men den levende Holberg har man glemt. Ham lader man sygne hen i det Skur, som Bergen kalder sit Theater.

Og den Fremmede, som ser Manden af Bronze og hører, at han var Skuespildigter, vil, naar han har set

Theatret, sig: Denne store Mand var dog altsaa ikke saa stor, at hans Skuespil kan spilles mer.

Thi ellers vilde vel hans Fødeby bygge en Skueplads, der kunde huse ham.

I København sidder Holberg symbolsk uden for Theatret. I Bergen har man saagar maattet flytte ham hen i en helt anden Kant af Byen. Man kunde ikke være bekendt, at Mesteren skulde faa Øje paa sit eget Hus ...

Naa, alt det var en Digression.

Det blev i det lave Træhus i Bergen, at jeg for altid begravede Tankerne om Theatret...

De otte Hundrede havde hysset saa altfor stærkt.

Og dog var det paa et hængende Haar blevet ganske anderledes. Der fandtes i en nordisk By en Theaterleder 157 og højt betydende Instruktør, som troede, at jeg i den ellefte Time virkelig burde vove Forsøget og gaa til Theatret.

Han vilde ekse med mig i to Aar ... og min Debutrolle var allerede bestemt, hele tre Debutroller.

Men nu fik han Afbud.

Nej, nej, de Folk i Bergen havde hysset altfor stærkt.